

Prospectie met ingreep in de bodem te Leuven-Heverlee, Kapeldreef 62 in het kader van de fieldschool van de KU Leuven

Marc Lodewijckx

Leuven, 2013

Colofon

Rapport Onderzoekseenheid Archeologie K.U. Leuven

Plaats	Leuven
Locatie	Kapeldreef 62 te Heverlee
Kaartblad	Kaartblad 32/2 van de topografische kaart van België 1/10.000
Kadaster	Afdeling 10, Sectie C, nummer 5L (partim), gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen
Dossier	Vergunning tot het uitvoeren van een prospectie met ingreep in de bodem 2013/119 (GC/WW/12/37000), op naam van Marc Lodewijckx
Eindverantwoordelijke	Prof. dr. Marc Lodewijckx, Onderzoekseenheid Archeologie
Periode uitvoering	15 tot 26 april 2013
Opslag archaeologica	Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Letteren
Opslag archief	Katholieke Universiteit Leuven, Onderzoekseenheid Archeologie
Alle foto's	Marc Lodewijckx

1. Inleiding

De *fieldschool* (B-KUL-F0WM7A) is een terreinpracticum waarbij de studenten inzicht en vaardigheden worden bijgebracht die de praktische toepassing en de concrete uitvoering zijn van de onderzoeksmethoden en -technieken die ze in de voorafgaandelijke colleges hebben geleerd. De studenten ervaren de *fieldschool* als een grote meerwaarde in de opleiding en zijn dus vragende partij dat hieraan veel aandacht wordt geschonken. Ook de externe stagebegeleiders waarbij de studenten later hun terreinstages gaan uitvoeren zijn erg opgetogen over de goede voorbereiding die de studenten door de *fieldschool* hebben genoten vóór de uitvoering van de stages.

De Onderzoekseenheid Archeologie hecht dan ook veel belang aan de continuïteit en kwalitatieve uitbouw van dit opleidingsonderdeel. De aanpak van de vorige jaren verliep erg vlot door de goede bereikbaarheid van het terrein voor de studenten en medewerkers en de complementaire faciliteiten die ons ter beschikking worden gesteld door de Technische Diensten van de KU Leuven. Het terrein waarop in de vorige twee jaren de sleuven konden worden aangelegd werd vanaf het voorjaar 2013 echter ingenomen door de werf van de nieuwe vleugel van het bestaande gebouw, gelegen aan de Kapeldreef 62 te Heverlee. Daarmee werd meteen het bewijs geleverd dat de 'proefsleuven' van de vorige jaren meteen ook een praktisch nut hebben gehad als prospectie met ingreep in de bodem voor het betrokken perceel en als preventief onderzoek, voorafgaandelijk de constructie van het nieuwe gebouw.

In samenwerking met de Technische Diensten van de KU Leuven werd afgesproken om het belendende perceel te gebruiken voor de aanleg van de benodigde sleuven voor de *fieldschool*. Dat perceel werd in de afgelopen jaren al gebruikt voor het uitvoeren van de oppervlakteprospectie (*fieldwalking*), het boren en de meettechnieken. De sleuven werden aangelegd langs de toegangsweg, een deel van het perceel dat bij voorkeur in aanmerking zal komen voor verdere bebouwing. De sleuven werden op zaterdag 13 april met zorg aangelegd door de firma Puttevijs van Linter die reeds archeologische grondwerken uitvoert sinds 1977 en ze werden terug toegedaan op 30 april 2013 ditmaal door de Technische Diensten van de KU Leuven.

De eigenlijke *fieldschool* 2013 ging door van 15 tot 19 april voor een eerste groep studenten van de 1 Bachelor Archeologie en van 22 tot 26 april voor de tweede groep studenten. Wij danken het Agentschap Ruimte en Erfgoed voor de vlotte afhandeling van de aanvraag tot de vergunning van de prospectie met ingreep in de bodem met dossiernummer: 2013/119 en ook de Technische Diensten van de KU Leuven (coördinator: Martine Stoffyn) voor het ter beschikking stellen van het terrein en de vlotte samenwerking.

Onze dankbaarheid gaat vooral uit naar de wetenschappelijke medewerkers, Rick Bonnie, Natalja Calliauw, Frank Carpentier, Jo Claeys, Tom Coenegrachts, Jonas Danckers, Eva Kaptijn, Rob Rens, Joeri Theelen, Ralf Van Dam en Rinse Willet voor de gedegen opleiding en begeleiding van de studenten en vooral ook naar Marianne Toonen die de omvangrijke (administratieve) organisatie en coördinatie voor haar rekening heeft genomen. Verder gaat mijn dank ook uit naar de 35 studenten die met enthousiasme aan de *fieldschool* 2013 hebben deelgenomen en ook allemaal geslaagd waren voor de proeven.

Marc Lodewijckx
Academisch eindverantwoordelijke

2. Geografische context

De site is gelegen in de alluviale vlakte tussen de loop van de Dijle en de Voer die in de Dijle uitmondt in het centrum van Leuven. Beide rivieren zijn momenteel sterk gekanaliseerd en de belendende gronden werden grotendeels aangepast aan een specifieke bestemming. Zo werden de percelen die door de Campus Heverlee worden ingenomen goed gedraineerd en enigszins opgehoogd. De belendende landbouwpercelen zijn vooral in de wintermaanden erg verzadigd met water, wat kan worden waargenomen aan de hand van de chronische plassen die in het voorjaar langzaam opdrogen. Deze percelen worden pas laat in het voorjaar ingezaaid, meestal met maïs, bijv. Het Klein Brouck Veld). Andere percelen worden buiten de exploitatie gehouden en zijn bestemd als natuurgebied of als overstromingsgebied van de Dijle, bijv. Het Klein Heverlé Brouck.

Fig. 1: Kaart met de Dijle en de Voer en de gebouwen van de campus Heverlee, met een streepje op de plaats van de sleuven.

3. Historische context

Gezien de ligging in de alluviale gronden is het erg onwaarschijnlijk dat er sporen van historische bebouwing konden worden aangetroffen. Op de kaart van Ferraris (1778, kaartblad 111) zien we geen gebouwen of constructies die in het betrokken gebied gelegen zijn. Enkel het kasteel van Arenberg is wat verder stroomafwaarts aan de Dijle gelegen en het Celestijnenklooster op het lage plateau op de rechteroever van de Dijle. De valleigronden zijn gedeeltelijk ingedeeld in vierkante percelen en waren dus in gebruik voor landbouwkundige doeleinden. In de jaren 60 van de 20ste eeuw werd dit gebied ontwikkeld en een deel van de gronden in gebruik genomen voor de nieuwe gebouwen van de Campus Heverlee, voornamelijk onderzoekslokalen en auditoria voor colleges van de opleidingen van Exacte Wetenschappen. Een paar decennia later werden de bestaande gebouwen geheel of gedeeltelijk vernieuwd of aangepast aan de nieuwe behoeften. In afgelopen jaren echter werden diverse nieuwe constructies gebouwd, meestal binnen de oorspronkelijke structuur van de campus. Een bekend voorbeeld daarvan is het nieuwe Geo-Instituut maar de laatste jaren zijn er op de campus diverse andere gebouwen bijgekomen om de steeds grotere omvang van het aantal studenten, onderzoekers en andere personeelsleden te kunnen opvangen. De uitbreiding van het gebouw, gelegen Kapeldreef 62, met een nieuwe vleugel op de plaats van onze sleuven van de vorige jaren, is daarvan een minder opvallend voorbeeld.

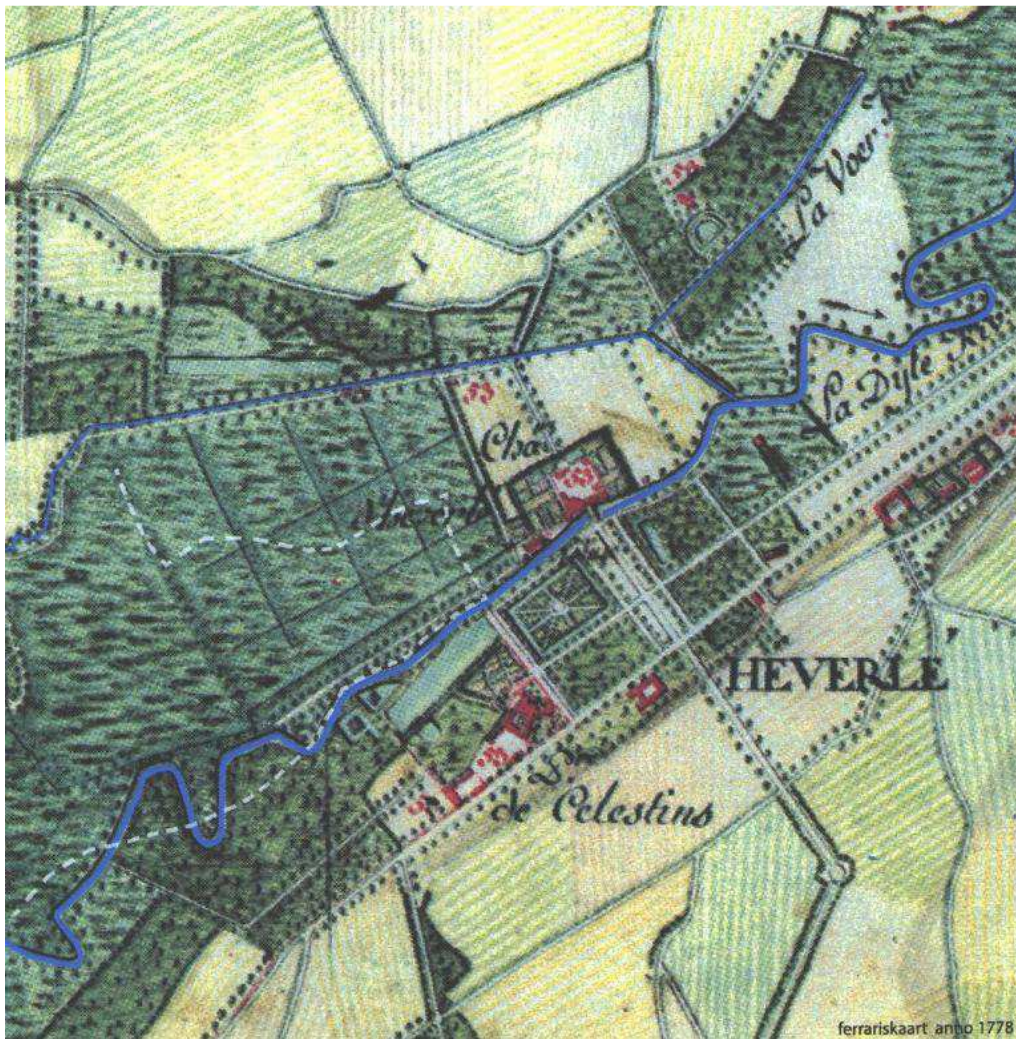

Fig. 2: Kaart van Ferraris van het gebied (1778). Zichtbaar in rood zijn het kasteel van Arenberg en het Celestijnenklooster van Heverlee. De gronden zijn wel ingedeeld in vierkante percelen en waren dus in gebruik voor landbouwkundige doeleinden.

4. Methodiek van het onderzoek

Tijdens de *fieldschool* (B-KUL-F0WM7A) worden de studenten ingeleid in de praktische vaardigheden en -inzichten die ze nodig hebben in het latere beroepsleven en die tijdens de voorafgaandelijke colleges reeds op theoretische wijze werden uiteengezet. Hiervoor worden vier gelijktijdige sessies van prospectie- en meetoefeningen op terrein georganiseerd. De studenten van de 1 Bachelor Archeologie worden daartoe onderverdeeld in diverse kleine groepen van 4 à 5 studenten die, telkens onder leiding van een wetenschappelijk medewerker, elke dag een aantal activiteiten dienen uit te voeren. Die 4 sessies zijn

- de veldprospectie en boren met diverse typen van boren in een gridsysteem,
- de meettechnieken met o.a. het gebruik van orthogonaal prisma, niveauijker, *total station*...
- de opgravingstechnieken, waaronder schaaftechnieken, aflijnen en intekenen van archeologische sporen en het vrijleggen van vondsten,
- het herkennen van gelaagdheid en intekenen van profielen en de bemonstering.

Voor de twee laatste sessies, het schaven en het intekenen van archeologische sporen in plan en het intekenen van profielen, dienen we te kunnen beschikken over één of meerdere sleuven. Om de logistieke problemen tot een minimum te kunnen beperken hebben we aan de KU Leuven gevraagd om de beschikking te krijgen over gronden in eigen bezit. De toegezegde gronden zijn ideaal voor het uitvoeren van de geplande activiteiten en zijn tevens bestemd voor de toekomstige uitbreiding van de universitaire campus in Heverlee zodat onze ingreep tevens kan worden opgevat als een noodzakelijk vooronderzoek. We hopen volgend jaar over gelijkwaardige faciliteiten te kunnen beschikken.

Fig. 3: Het terrein voor de aanvang van de *fieldschool*. De bouwwerf is de uitbreiding van het bestaande gebouw Kapeldreef 62 te Heverlee, waar in 2011 en 2012 de sleuven voor de *fieldschool* werden aangelegd. Ook zichtbaar is de weg langs waar de nieuwe sleuven zullen worden getrokken op het terrein dat rechts op de foto zichtbaar is.

Om voldoende ruimte te hebben voor het uitvoeren van de geplande activiteiten werden twee parallelle sleuven aangelegd zodat twee groepen studenten ongestoord een reeks van activiteiten kunnen uitvoeren. De sleuven werden aangelegd parallel met het bestaande weg en waren 25 m lang en slechts 1,60 m breed, wat te wijten was aan de kleine kraan die voor het

uitgraven ter beschikking stond omwille van beperkingen op het vlak van zwaar transport op zaterdag. De sleuven werden slechts tot op een diepte van ca. 40 cm onder het huidig oppervlak uitgehaald omdat onder de bouwlaag enkel maar ongestoorde grond tevoorschijn kwam. Door de schaafactiviteiten van de opeenvolgende groepen studenten werden de sleuven ongeveer 10 cm dieper uitgehaald.

Voor het boren en toepassen van grootschalige meettechnieken konden we beschikken over de naburige landbouwpercelen die sinds de oogst van mais in 2012 niet meer waren bewerkt. De gronden liggen er ook nu nog braak bij.

5. Verloop van de activiteiten

Het verloop van de *fieldschool* en de activiteiten die werden uitgevoerd worden hierna geïllustreerd aan de hand van een aantal foto's.

Fig. 4: De eerste 'spadesteken' voor de nieuwe sleuven op zaterdag 13 april 2013. De bleke ongestoorde bodem komt reeds vlak onder de ploeglaag te voorschijn.

Fig. 5: Op de grens van de ploeglaag en de bleke grond komt een eerste scherfje te voorschijn.

Fig. 6: De eerste, meest zuidelijke sleuf nadat ze werd opengelegd.

Fig. 7: De tweede noordelijke sleuf na het openleggen.

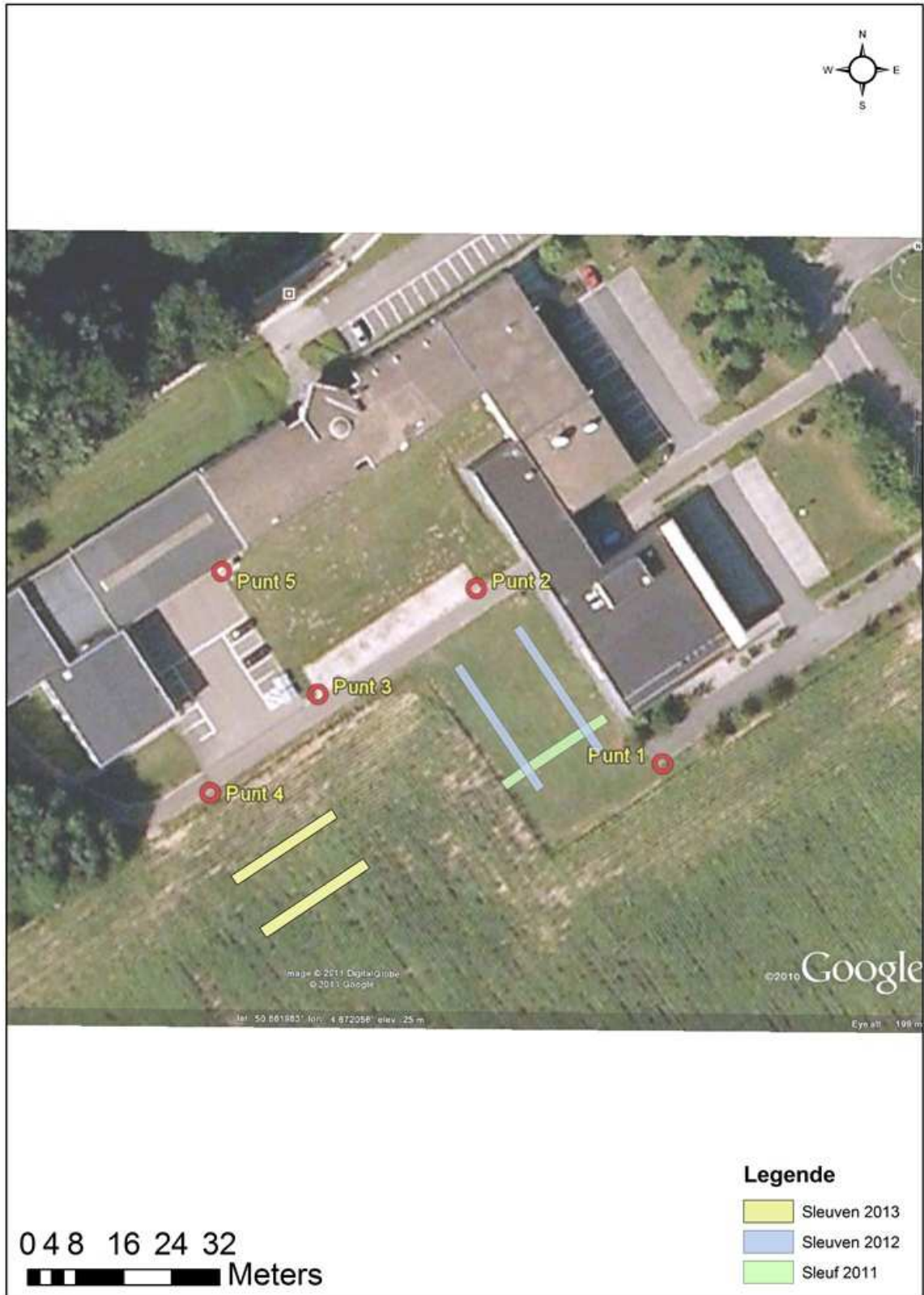

Fig. 8: Een luchtbeeld met rechts de sleuven van de afgelopen jaren (2011 en 2012) waar dit jaar een nieuw gebouw werd opgericht en links de sleuven van de fieldschool van 2013. De sleuven van 2013 werden wat verder afgelegd van de nieuwbouw omdat de bouwwerf heel wat plaats innam buiten de eigenlijke nieuwbouw. Met dank aan Frank Carpentier.

Fig. 9: Om goed te leren schaven is het onontbeerlijk te beschikken over een goed rolmodel.

Fig. 10: De tweede sleuf nadat ze een eerste keer werd opgeschaafd. Op de achtergrond is de bouwwerf van de nieuwbouw zichtbaar.

Fig. 11: Een nieuwe groep studenten gaat de sleuf opnieuw opschaven.

Fig. 12: Het aflijnen en intekenen van (zogenaamde) archeologische sporen.

Fig. 13: Het intekenen van 'complexe archeologische sporen'.

Fig. 14: Het leren couperen van 'archeologische sporen'.

Fig. 15: Het opmeten van de hoogteverschillen om de informatie bij de tekeningen te vervolledigen.

Fig. 16: In de andere sleuf worden de profielen afgestoken.

Fig. 17: Het rechtzetten en opkuisen van een sleufprofiel.

Fig. 18: Het fotograferen en intekenen van een profiel met 'complex archeologische sporen'.

Fig. 19: Het leren toepassen van 'Pythagoras'.

Fig. 20: Het leren hanteren van een niveauijker.

Fig. 21: Het gebruik van de 'total station' wordt toegelicht.

Fig. 22: De studenten leren individueel om de mogelijkheden van de 'total station' toe te passen.

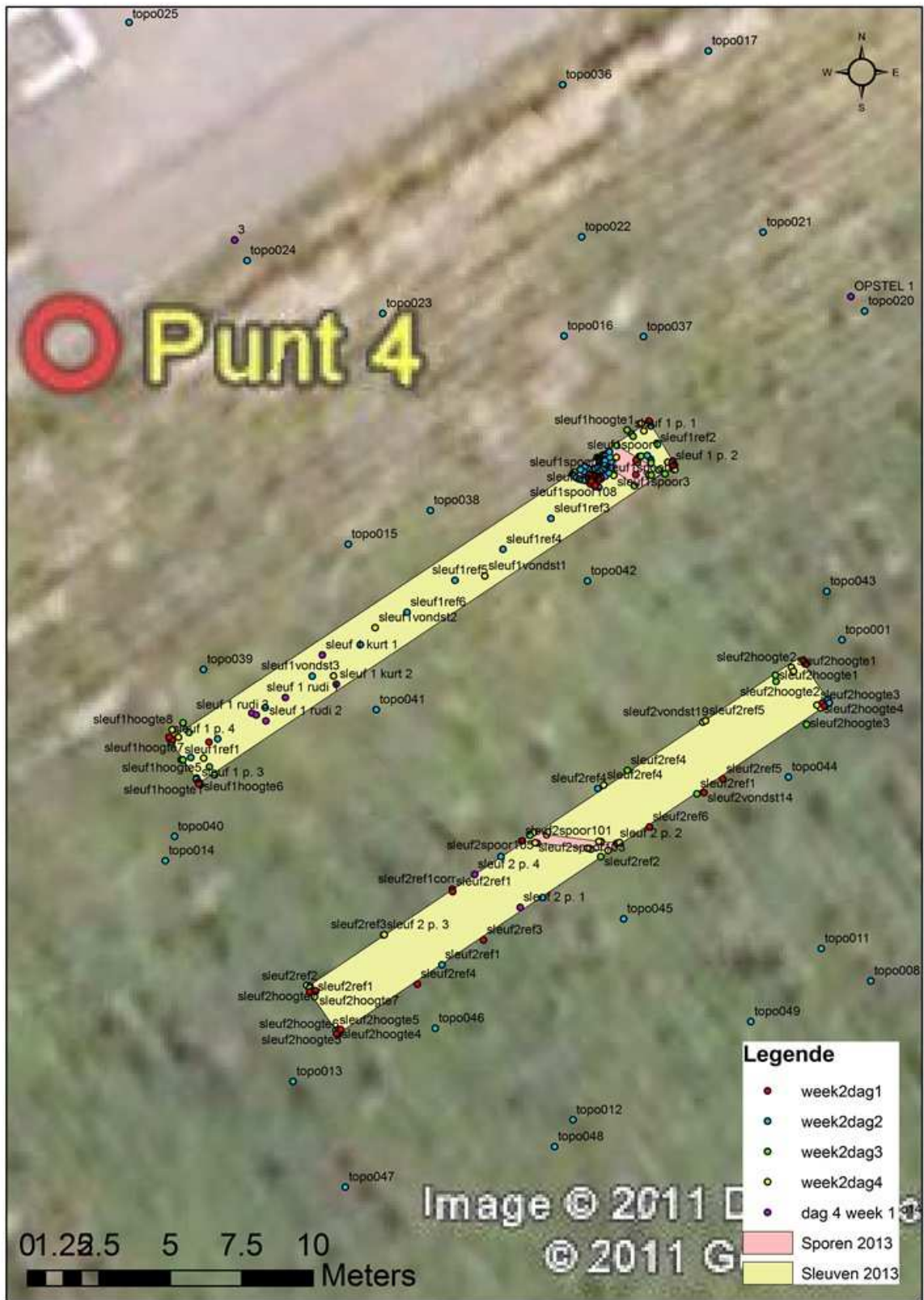

Fig. 24: Meetpunten door de studenten opgemeten binnen de sleuven. Met dank aan Frank Carpentier.

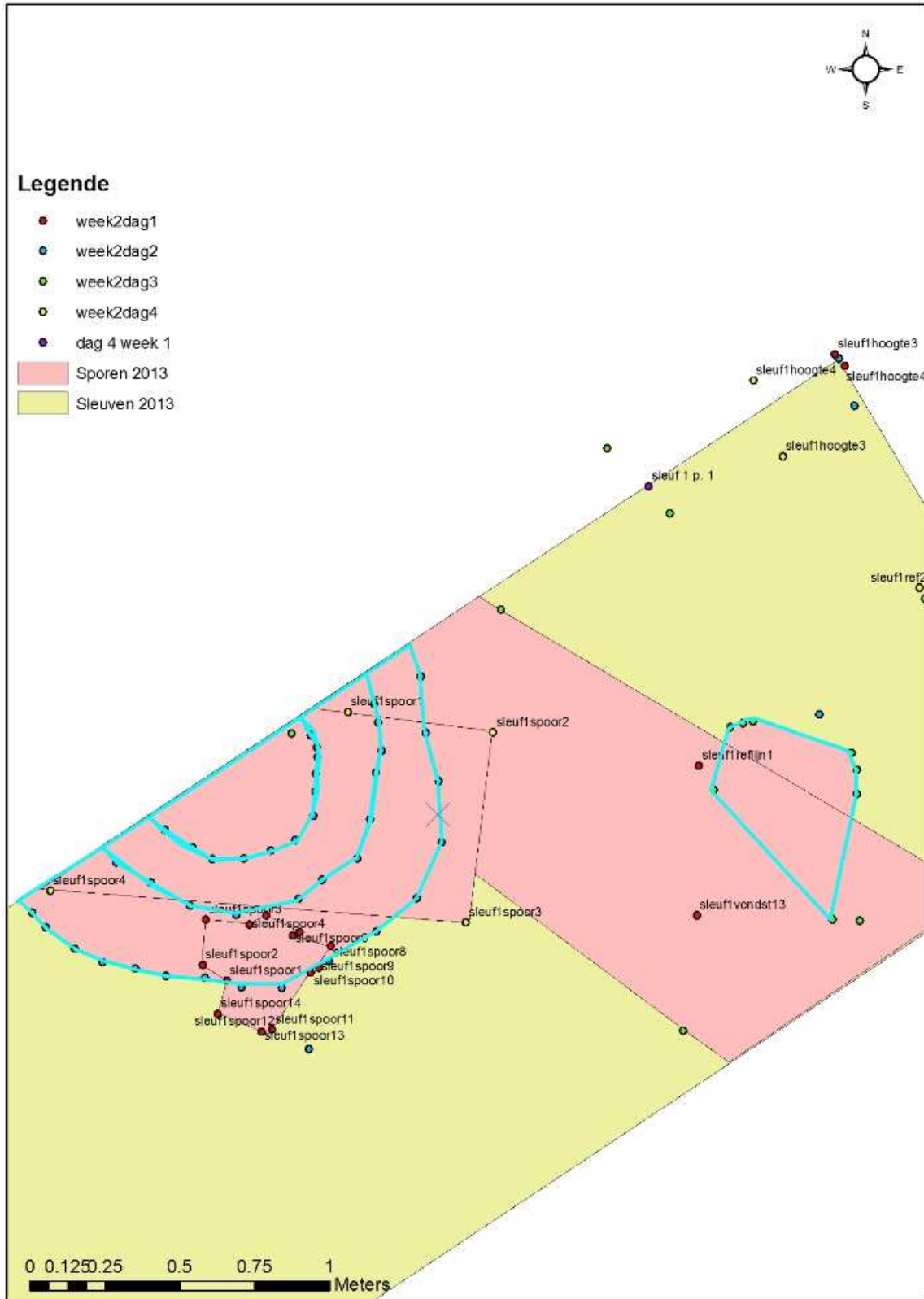

Fig. 25: Meetpunten van fictieve sporen en vondsten die in de tweede, noordelijke sleuf met de total station werden opgemeten. Met dank aan Frank Carpentier.

Fig. 26: Het uitzetten van meetpunten over grote afstanden.

Fig. 27: Het gebruik van diverse typen van boren.

6. Resultaten

De doelstellingen van dit onderzoek waren enerzijds het verzorgen van een praktijkgerichte basisopleiding voor de bachelorstudenten Archeologie en anderzijds de prospectie van de bodem in een gebied dat door de KU Leuven wordt voorzien voor de verdere uitbreiding van de campus.

De eerste doelstelling werd door de relatief goede omstandigheden en de gewaardeerde inzet van de betrokken studenten en medewerkers vlot en tot ieders voldoening gehaald. De rapportage hierover hoort thuis in de curriculumcommissie Archeologie en niet in dit rapport.

De tweede doelstelling, de prospectie van de ondergrond, werd eveneens gerealiseerd. In tegenstelling tot de vorige jaren bleek de ondergrond, beneden de bouwlaag, nagenoeg ongestoord te zijn. Op het perceel gras waarop in de vorige jaren de sleuven werden aangelegd bleek de grond talrijke sporen en restanten van de bouwwerf voor de constructie van de vroegere gebouwen te bevatten. De restanten van beton en ijzer werden toen door de studenten ijverig ingetekend alsof het waardevol archeologisch materiaal was. Het perceel dat nu werd onderzocht bleek gespaard te zijn van dergelijke verstoringen. De bouwlaag bestond uit een humeuze bouwlaag van zowat 40 cm dik en met een goede brokkelige structuur. Onder deze bruine bouwlaag bevond zich een bleekbruine lemige laag die ongestoord was en nergens archeologische vondsten bevatte. De overgang tussen de bruine bouwlaag en de bleke laag eronder was scherp afgelijnd alhoewel er wel mollengangen konden worden waargenomen.

Het enige spoor dat onder de bouwlaag aan het licht kwam was een grachtje met een doormeter van 35-40 cm. Het liep schuin door de eerste sleuf en werd niet opgemerkt in de tweede sleuf waar het juist aan het uiteinde werd verwacht. De vulling was nagenoeg identiek aan de ongestoorde grond maar bevatte donkere grond die dezelfde kleur had als de bouwlaag. De maximale diepte ligt omstreeks 75 cm onder het huidig oppervlak. Vermoedelijk heeft het grachtje slechts kort open gelegen. Mede omwille van de oriëntering lijkt het geen gracht te zijn van de oorspronkelijke perceelsgrenzen (zie kaart van Ferraris, fig. 2). Er werden geen voorwerpen in aangetroffen die een aanwijzing zouden kunnen zijn voor een datering. Omwille van de zuivere aflijning van de donkere vlekken van de bouwlaag kan worden besloten dat het eerder recent zou zijn aangelegd, vermoedelijk vóór de bouw van de universitaire campus.

Fig. 28: Het grachtje in de sleuf 1. Het is enkel zichtbaar door de vlekken met donkere vulling.

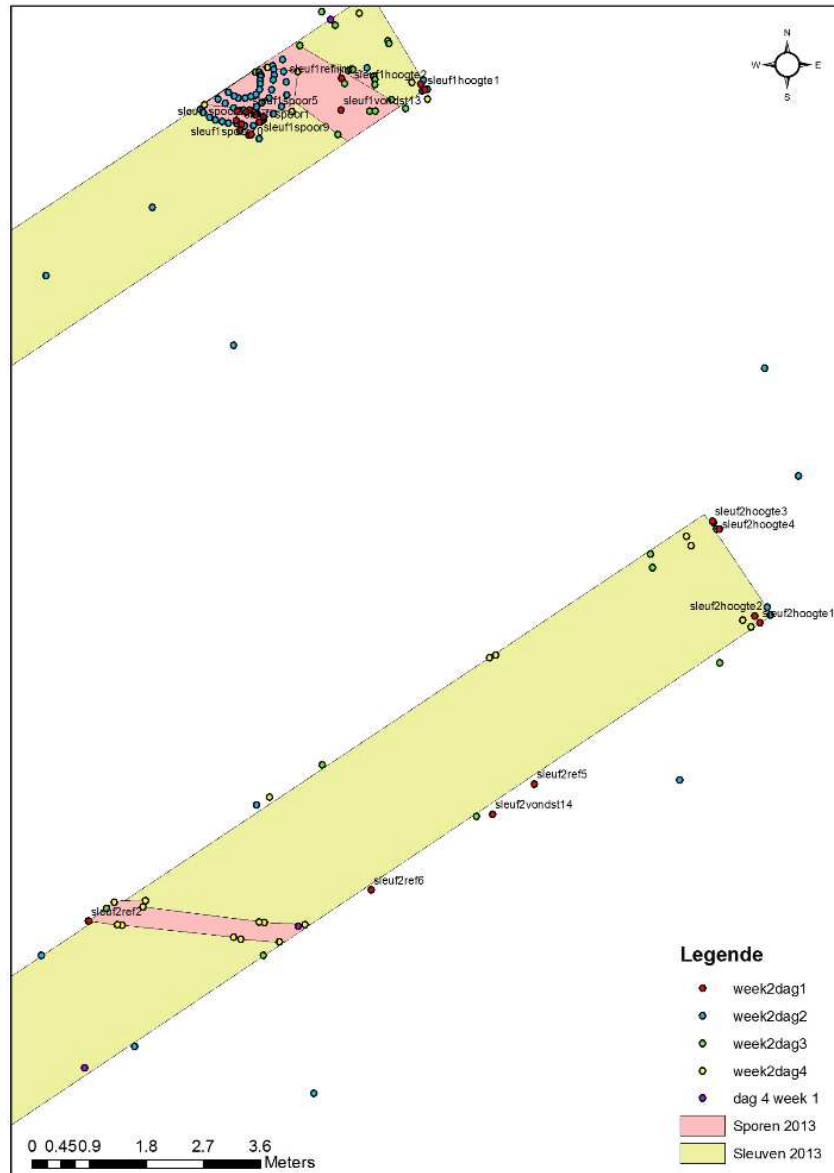

Fig. 29: Het grachtje in de onderste sleuf is het enige reële archeologische spoor. De andere sporen waren aangeduid door het didactisch team in het kader van het leerproces.

Uit de boorresultaten in de omgeving kan een vergelijkbaar beeld worden opgemaakt, alhoewel moet worden vermeld dat de boringen eerder educatieve doelstellingen beoogden dan een systematisch beeld te leveren van de ondergrond in dit gebied. Uit de waarnemingen kan verder worden afgeleid dat de oorspronkelijke topografie meer gevarieerd was en dat de langdurige landbouwactiviteiten de oppervlakte van de betrokken percelen sterk hebben genivelleerd.

Archeologische vondsten van enige wetenschappelijke waarde werden niet aangetroffen. De vondsten die door de studenten werden verzameld tijdens de prospecties, boorcampagnes en het onderzoek van de sleuven zijn zeer verscheiden en meestal van recente herkomst. Dergelijke voorwerpen dateren ten vroegste uit de 15de eeuw. Men kan aannemen dat deze artefacten voornamelijk met de bemesting en met het afval van de mesthopen werden aangevoerd. Het bevestigt dat de betrokken percelen reeds eeuwenlang voor landbouwdoeleinden worden gebruikt, zoals ook uit de beperkte historische gegevens kan worden opgemaakt (zie punt 3).

7. Besluit

Op basis van het beperkte onderzoek blijkt de ondergrond van het terrein geen archeologische sporen of vondstmateriaal van wetenschappelijke waarde te bevatten. Gezien de excellente mogelijkheden voor een vlotte organisatie van de archeologische *fieldschool* op de betrokken terreinen hopen we volgend jaar over vergelijkbare faciliteiten te kunnen beschikken om bijkomende sleuven aan te leggen. Op basis van onze positieve ervaringen en van het enthousiasme van de studenten bestaat er in elk geval de intentie om dit opleidingsonderdeel verder te organiseren in het kader van de bacheloropleiding van studenten Archeologie van de KU Leuven.

Fig. 30: Het terrein nadat de sleuven opnieuw werden opgevuld en het terrein genivelleerd.